

Kroppens teologi och den sexuella dynamikens andliga grund

Dr. Maria Fedoryka, juni 2013.

Man kan betrakta Kroppens teologi som ett försök att belysa materiens mysterium, det faktum att det kroppsliga kan dras in i den mänskliga andens liv. Vi är vana att tänka att människan består av kropp och själ, men i själva verket överskrider den mänskliga personen det avstånd som existerar mellan materia och ande. Skiljemuren mellan ande och materia genomträngs, och kroppen har tagits upp i ett personligt sätt att existera.

Jag skall här gå in på en mycket specifik dimension av Kroppens teologi, nämligen sexualitetens dynamiska karaktär, det som Johannes Paulus II kallar sexualitetens spontanitet. Vi vet att det finns en särskild drivkraft i sexualiteten, och att dras till en annan person är något som tycks överskrida vår frihet. Denna kraft har ofta tolkats som "det djuriska" i kroppen. Man möter ofta, även hos katolska författare, tanken att kroppen står för det djuriska och anden för det personliga hos människan. På ett mycket vackert sätt gör Johannes Paulus II en gång för alla upp med detta djupa misstag. Han visar att kroppen är personlig och har del i andens liv. Detta är sant också när det gäller sexualitetens dynamik.

Vi kan ändå ställa oss frågan varför man så lätt tolkar den kroppsliga dimensionen som någonting djuriskt. Och varför upplever vi det så ibland?

Johannes Paulus II introducerar tidigt en distinktion som hjälper oss att förstå problemet. Han skiljer mellan kroppens ursprungliga mening - som är självutgivande eller "äktenskaplig"¹ - ett uttryck för anden - och "begärets människa". Begärets människa syftar inte på en enskild individ, utan på något som skedde med den mänskliga personen i och med syndafallet: Någonting har gått sönder på djupet i oss och utövar ett slags "tryck" på vår själ. Inom oss alla finns begärets människa.

Kroppens teologi beskriver hur sexualiteten kan anta två radikalt olika uttryck, med motsatta kännetecken. I det ena fallet utvecklar den sig i linje med dess ursprungliga mening, den äktenskapliga meningen. Sexualiteten, förenad med anden, blir en upplevelse av kärlek. Och den tjänar denna kärlek. Å andra sidan kan den skiljas från anden. Kroppen börjar då leva sitt eget liv.

---

¹ Engelskans "spousal" uttrycker tanken om ömsesidig självutgivelse så att två blir ett, en "äktenskaplig mening" (övers. anm.)

När kroppen skiljs från anden, säger Johannes Paulus II, ”trampar den på ruinerna av kroppens äktenskapliga mening”.²

Hur vi ska tolka den kraftfulla och dynamiska karaktären hos sexualiteten? Å ena sidan vet vi att den finns, och vi skulle inte vilja vara utan den. Spontaniteten är en del av sexualitetens skönhet. På något sätt berör den andre personens skönhet oss, och det påverkar kroppen.

Å andra sidan kan denna kraft bli någonting rent djuriskt. Man kan bli besatt av den och det kan bli mycket besvärande. Det är kanske en av orsakerna att många vill fly och undvika det kroppsliga. Johannes Paulus II har en vacker tolkning av denna dimension av sexualiteten, och det är vad jag vill komma till nu.

Kroppen synliggör osynliga mysterier

Vi behöver först klargöra en mycket fundamental princip i hela Johannes Paulus II.s verk, nämligen att ”kroppen synliggör det osynliga”. Det är klart att vår kropp inte bara är en symbol eller en bild av oss själva, som en vägskylt som pekar mot en stad. Kroppen *är* verkligen personen. Vi kan säga att anden på något sätt flödar över in i den materiella världen och finner ett särskilt uttryck där, animerar kroppen inifrån så att den mänskliga kroppen inte bara är ett tecken, utan verkligen anden som blivit verklig i den fysiska världen. Detta är ett ofantligt mysterium.

Vi kan ge våra tankar form genom ord. Men ordet är inte samma sak som tanken. För den mänskliga kroppen är det inte så: Personen *är* kroppen. Det är mycket viktigt att förstå detta.

På det sexuella området finner vi en unik skärningspunkt mellan kropp och själ; de berör varandra på ett alldeles särskilt sätt. Detta är något gåtfullt. Varför är det så att när vissa av våra kroppsdelar berörs, då berörs också vår själ? Om någon tar vår hand, kan vi bli berörda, men inte så djupt som när någon rör vid könet. Makar berör varandras själar. I den sexuella sfären sker den djupast möjliga växelverkan mellan person och natur.

Den äktenskapliga föreningen är ett konkret förkroppsligande av en andlig verklighet. Kroppen är besjälad och själen är förkroppsligad. Det finns kroppsliga handlingar som uttrycker något, men som inte rymmer denna mening i sig själva. Om jag vinkar åt någon kan det betyda ”hej” eller ”hej då”. Men i en annan kultur kan det betyda något annat. Vem som helst kan hitta på en ny mening, eftersom den inte är knuten till handlingens väsen. Men

---

² K.T. 40:4

vissa kroppsliga handlingar kan inte skiljas från deras andliga betydelse, och det beror på att dessa handlingar förkroppsligar en andlig verklighet. Det är fallet med en kyss, en kram och särskilt den äktenskapliga föreningen.

Vi måste ha i åtanke detta oerhörda faktum att en andlig verklighet korsar den materiella världens gränser och antar ett fysiskt uttryck. Det betyder att den fysiska akten, genom själva dess natur, har en inre själ. Och vi kommer att se att om själen tas bort, då kollapsar hela handlingen. Den äktenskapliga akten är ett förkroppsligande av kärlek, en fysisk handling besjälad av en andlig verklighet. Därför har den en immanent mening, och det förklarar varför Johannes Paulus II talar om "kroppens språk". Eftersom kroppen är förenad med själen, kan den tala å människans vägnar.

Här har vi ett underbart mysterium. Kroppen har lyfts upp till ett andligt sätt att existera genom att vara förenad med en personlig själ, och därmed vidgar den vår andes räckvidd, breddar den andliga erfarenheten. Med andra ord: andens förmåga att älska blir större genom föreningen med en kropp. Detta upplever makar, eller hur? Det är därför det är så smärtsamt att vara åtskilda, att inte kunna röra vid varandra och omfamna varandra.

Den mänskliga kroppen gör upplevelsen av kärlek större, och det gäller särskilt kärlekens fruktbara dimension. Kärleken har två grundläggande dimensioner: förening och fruktsamhet. Där är bara tack vare kroppen som kärleken kan anta kött i en ny mänsklig person. Kärlekens fruktsamhet blir omätligt större genom kroppen

Specifika kännetecknen för kärlek

Om den äktenskapliga föreningen är ett förkroppsligande av kärlek, behöver vi reflektera över kärlekens specifika drag och fråga oss vad kroppen uttrycker när den talar på detta sätt. Vi finner dessa kännetecknen genom hela Kroppens teologi.

Den som älskar berörs av den älskade. Den älskade "kommer in" i själen och "avslöjas" på ett hemlighetsfullt sätt. Kärleken söker det unika värdet hos den andre.

Kärleken innebär också en vilja att ge sig själv till den älskade. Självutgivelse är kärlekens själva hjärta.

Vidare är äktenskaplig kärlek en total kärlek. Det är hela jaget man ger, inte en del av sig själv, av sin tid eller sina känslor. Därför finns ett ofattbart djup och intimitet i den äktenskapliga föreningen.

I kärleken finns också en unik komplementaritet mellan maskulint och feminint. De båda makarna fullkomnas genom det personliga utbytet.

Vi skulle kunna fortsätta listan: kärleken är bestående, trogen, den flödar över... Kärleken är evig och kärleken överväldigar oss. Man kan säga att vår själ svämmas över till brädden av kärlekens frukter.

Slutligen är känslor något centralt i kärleken. Känslor är inte hela kärleken, men de är mycket viktiga. I Johannes Paulus II:s tankar om den sanna naturen av den sexuella dynamiken spelar de en central roll. Utan känslor blir kärleken kall. Det uppstår ett avstånd och kärleken kan inte kommuniceras.

Kärlek är en andlig verklighet. Mellan makar får den ett kroppsligt uttryck i den fysiska föreningen. Det är en handling som inte bara görs på ett kärleksfullt sätt. En man kan bygga ett hus åt sin fru och göra det med kärlek, men det betyder inte att själva handlingen att bygga ett hus är en kärlekshandling *per se*. Men här har vi en fysisk akt som i själva sin natur är präglad av kärlekens särdrag, rymmer dem och förverkligar dem i en ny dimension. Kärleken blir tvådimensionell.

Känslolivets natur

Om den äktenskapliga föreningen är ett förkroppsligande av kärlek, vilken av kärlekens drag kommer till uttryck genom sexualitetens spontana karaktär? Svaret är att det är känslorna. De blir fysiskt verkliga i den sexuella dynamiken.

Vilken är den specifika egenskapen hos känslorna är och vad gör de med kärleken och med den mänskliga existensen? Genom känslorna kommer jag nära en annan människa. När jag enbart känner den andre rent intellektuellt finns ett avstånd. Men genom känslor kommer två subjekt på något sätt in i varandra. När vi talar om känslor säger vi att vi rörs eller blir berörda. Jag kan bara röra något som jag kommit nära. När jag berörs av någon på ett sådant sätt att en känsla väcks i mig, betyder det att jag kommit mycket nära en annan, att den andre har kommit in i min själ. Genom känslor uppnås närhet.

Känslor är en gåva från en annan person till oss. Och som vi vet väcks känslor spontant, och drar oss ut ur oss själva. Ibland får vi vingar. Och detta är ingenting vi gör med vår frihet, det är en gåva till oss från den andre. Vi lyfts ut ur oss själva i en rörelse mot den andre.

Känslor är inte hela kärleken, men alla kärlekens drag strålar samman i dem och upplevs genom dem. Man kan göra en jämförelse med elektricitet: Det behövs en ledning för att leda el från en plats till en annan. Känslorna är sådana "ledningar" från en person till en annan. Det som upplevs som att kroppen "drar" oss mot en annan är känslor som uttrycker sig genom kroppen. Och det leder till ett djupt utbyte mellan två personer, via fysisk beröring.

Detta är ingenting som i första hand har sitt ursprung i naturliga, biologiska lagar. Även om biologiska lagar har skapats av Gud är de, när det gäller det sexuella, ursprungligen menade att vara ett rent uttryck för anden, i kärlek.

Likväl gör Johannes Paulus II det absolut klart för oss att detta "kroppens språk" inte sker av sig självt. Han säger: "Makarna behöver 'tolka i sanning' det språk som Skaparen skrivit i dem." Och om de inte gör det, vad händer då? Här kommer begärets människa in, och de fysiska lagarna börjar anta en annan karaktär.

Den helige Fadern lyfter fram känslorna som något centralt för Kroppens teologi när han kommenterar de första raderna ur Höga Visan: "Kyssar vill jag dricka ur hans mun! Din kärlek är ljuvare än vin. ... Dra mig med, låt oss skynda, för mig, konung, till ditt rum." Han skriver: "Brudgummen och bruden tycks röra sig i en cirkel, formad av kärlekens inre strålning - det vill säga av känslorna. De älskandes ord, rörelser, gester, ja hela deras varelse, motsvarar den inre rörelsen i deras hjärtan." Detta är känslorna!

Här ser vi hur förkroppsligandet av hjärtats rörelse kommer till uttryck. Det fysiska språket motsvarar hjärtats rörelser. Det är bara genom prisma av denna inre rörelse som man kan förstå kroppens språk. Två människor upptäcker varandras inre liv, via känslorna.

Instinkt och frihet

Men denna kroppsliga dynamik kan skiljas från dess ursprungliga mening. Med andra ord kan andens liv skiljas från kroppen. Då finns bara det djuriska kvar. I sina första audienser lägger Johannes Paulus II ner stor möda på att visa hur människan särskiljer sig från djuren och upptäcker sig själv som annorlunda, i och genom sin kropp. Den mänskliga kroppen är inte djurisk.

Den animaliska världen är bara en avlägsen spegling av någonting väsentligt annorlunda. Det handlar om en metafysisk skillnad.

Vi ser redan i skapelseberättelsen hur det som utgjorde den naturliga, somatiska och sexuella grunden för attraktionen mellan man och kvinna uttryckte deras kallelse till personlig gemenskap. Den kroppsliga dynamiken och dess somatiska struktur är, till själva sin natur, personlig. Den uttrycker en personlig attraktion.

Begreppet instinkt rymmer tanken på tvång, likt djurens instinkt. Men det är inte vad vi finner hos människan, även om katolska författare talar om människans sexuella instinkt. Johannes Paulus II distanserar sig från den tanken. Sexualiteten är inte instinktiv, den är alltid personlig. När han kommenterar Matteus 5:27-28, där Jesus talar om begäret och att begå äktenskapsbrott i hjärtat, skiljer han mellan "begär" (lystnad, *concupiscentia*) och vad han kallar en "mogen spontanitet". Det finns två rörelser i hjärtat som människan måste kunna urskilja. Och de har mycket olika kvalitet.

Mannens och kvinnans eviga kallelse till ömsesidig gåva, liksom även den ömsesidiga attraktionen mellan man och kvinna, är en inbjudan som förmedlas genom kroppen, men *det är inte begäret* så som det beskrivs i bergspredikan. "Begäret, eller lystnaden, gör att kroppens mening - som uttrycker personen - fördunklas. Femininitet upphör att vara ett subjekt för mannen, är inte längre ett språk för anden. (...) Begäret siktar endast mot ett precist mål, nämligen *att tillfredsställa kroppens sexuella drift* (40:4). Här kan vi upprepa vad som sagts tidigare: "begäret trampar på ruinerna av kroppens äktenskapliga mening."

När kärlekens själ tas bort från den kroppsliga akten, får vi något som lever sitt eget liv, söker sin egen tillfredsställelse. Och den andra personen blir ett medel för att uppnå denna tillfredsställelse. Kroppen upphör att vara personlig, blir ett objekt.

Johannes Paulus II skriver att en av de viktigaste uppgifterna för människan är att lära sig urskilja hjärtats inre rörelser. Detta är inget som kan uppnås genom att läsa böcker, utan bara genom att medvetet gå in i sitt eget djup.

"Människans subjektiva struktur uppvisar på detta område en tydlig differentiering. En ädel njutning är en sak, krasst sexuellt begär (lystnad) en annan. En sensuell upphetsning skiljer sig från den djupa känsla med vilken inte bara det inre känslolivet utan också sexualiteten själv reagerar på det fulla uttrycket för maskulinitet och femininitet" (48:4).

Det är en mycket vacker tanke. Den inre känsligheten kommer till uttryck i den kroppsliga dynamiken, lyfter den som en våg som bär en person till en annan.

Om vi anser att Kristi ord i bergspredikan om att begå äktenskapsbrott i sitt hjärta är stränga, är det klart att de är stränga därför att de ställer höga krav på mänsklig spontanitet. Efter syndafallet, i den nya situation som beskrivs i Första Moseboken, försvagas och fördunklas det personliga uttrycket. Den naturliga och somatiska grunden för mänsklig sexualitet kan uttrycka sig genom en själv-genererande kraft, präglad av ett visst kroppsligt tvång som verkar enligt sin egen dynamik. Här tar kroppen verkligheten över.

När kroppen töms på kärlekens själ, kväver den anden. Anden var ursprungligen menad att befrias och få ett större spelrum via kroppen. Men när den kroppsliga dynamiken ensam styr, stryps anden och kan inte uttrycka kärlek.

”Det kan inte finnas en kärlekens spontanitet i rörelser och impulser som kommer ur köttsligt begär, eftersom den inte besitter någon frihet och adekvat värdeskala. Det är genom att kunna behärska dessa impulser, som människan uppnår en *djupare och mer mogen spontanitet* genom vilket hon återupptäcker kroppens andliga skönhet, som maskulin och feminin” (48:5).

Katolska kyrkan anklagas ofta för att hindra sexuell spontanitet, att ta bort ”allt det roliga”. Vad Johannes Paulus II visar oss är det totalt motsatta. Vördigheten och skönheten in den äktenskapliga föreningen kan endast uppnås när kroppen är fylld av ande och följsam för anden.

Därför är det så viktigt att äkta makar kommunicerar med varandra. Ett sätt på vilken den mänskliga sexualiteten skiljer sig från djurens är ju att paret vänder ansiktena mot varandra. Det sker ett utbyte mellan personer där först det unika hos individen berör själen. Och när själen fylls med kärlek, flödar den över i kroppen, och kärleksuttrycket vidgas genom den fysiska omfamningen.

Detta är skönheten i den äktenskapliga akten, så som Johannes Paulus II visar när han talar om självbehärskning och återhållsamhet. Det är av hänsyn till ”begärets människa” som han talar om att behärska sig, så att begäret inte tar över.

Den ursprungliga människan som skapades ”mycket god”, kan helt och fullt uttrycka kärlek på ett genuint självutgivande sätt, så att föreningen mellan två personer uppnås.